Turkish Studies
Language and Literature
Volume 14 Issue 2, 2019, p. 345-365
DOI: 10.29228/TurkishStudies.22175
ISSN: 2667-5641
Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL BALKAN UNIVERSITY
EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

Received/Geliş: 01.11.2018 ***Accepted/Kabul:*** 10.06.2019

Report Dates/Rapor Tarihleri: Referee 1 (01.03.2019)-Referee 2 (05.04.2019)- Referee 3 (20.04.2019)- Referee 4 (20.04.2019)

This article was checked by iThenticate.

İSMAİL HİLMÎ EFENDİ VEŞİİRLERİ

Timuçin AYKANAT[*]

ÖZ

Hilmî Efendi, 1230/1814-1815 tarihinde Kayseri'de doğmuştur. Feyzî Efendi-zâde el-Hac Mehmed Efendi'nin oğlu Fethullah Efendi merhumun çocuğudur. Asıl adı, İsmail'dir. İlk eğitimini Sıbyan Mektebinde aldıktan sonra; Müderris-zâde Âlim Efendi ve Osman Seyfî Bey-zâde Şaban Hâmî Bey merhumdan dersler aldı. Hilmî Efendi; nükteli, sözü sağlam, şiirleri hoş ve yaratılışı sağlıklı bir yapıya sahipti. Bazı memuriyetlerde bulunmuş ise de yaşamının büyük bir bölümünü hane-i fakiranelerinde geçirmişlerdir. 1273/1856-1857 senesi Şevval ayında ve 43 yaşlarında olduğu bir sırada ehibbasıyla sabah namazı eda ederken vefat etmiştir. Bir divan oluşturabilecek kadar şiiri varmış ise de şiirleri, zayi olmuştur. Yakınlarından edinilen bilgiye göre ise şiirleri, kayıt altına alınmıştır.

İsmail Hilmî Efendi'nin şu an için elimizde az sayıda şiiri mevcuttur. Bunlar arasında; 3'ü nâ-tamâm olmak kayd-ı şartıyla 8 gazel, 2 tahmis, 1 müstezat, 1 murabba, 1 tarih manzumesi, 1 koşma, 2'si nâ-tamâm olmak üzere 4 manzum mektup, hicviyeler, 1 manzume, beyitler ve hece vezniyle yazılmış şiirler sayılabilir.

İsmail Hilmî Efendi, gazellerinde klasik üslubu devam ettirmiştir. Tahmisleri de aynı çizgidedir. Yazdığı şiirlerin yekûnu, klasik şiir geleneğinin devamı niteliğindedir. Yer yer hece vezniyle şiirler de yazan şair, aruzu kullanma noktasında bazı noksanlıklar gösterse de genel anlamda başarılıdır. Şiirin biçim ve içeriğine yönelik sıkıntı yaşamayan şair, akıcı bir dil ve sade bir üslup kullanmıştır.

Bu makale ile İsmail Hilmî Efendi tanıtılırken; şiirleri transkripsiyon edilmiş ve literature kazandırılmıştır.

[*] Dr. Öğr. Üyesi, Hakkâri Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, E-posta: timi_cin@hotmail.com

Anahtar Kelimeler: İsmail Hilmî Efendi, Şiirleri, Transkripsiyon.

İSMAİL HİLMÎ EFENDİ AND POEMS

ABSTRACT

Hilmî Efendi was born in Kayseri on 1230/1814-1815. Feyzî Efendi-zâde el-Hac Mehmed Efendi's son Fethullah Efendi is the child of the deceased. Ismail is his real name. After receiving his first training in primary school; Müderris-zâde Âlim Efendi and Osman Seyfî Bey-zâde Şaban Hâmî took lessons from the deceased. Hilmî Efendi; He was well-natured and had a sound structure, a nice poem and a healthy creation. Although he had made some civil service, he spent most of his life in households. He died in the morning prayer of 1273/1856-1857 at the time of his azı Shawwal hib and 43 hib years. Although he had enough poems to form a divan, his poems were lost. According to information obtained from his relatives, his poems were recorded.

Ismail Hilmî Efendi currently has a small number of poems. Among them; 3's minüs in terms of the condition of the 8 gazel, 2 prediction, 1 obese, 1 murabba, 1 poet, 1 running, 2 minüs including 4 letter of letters, satire, 1 manzumes, couplets and syllable poetry.

Ismail Hilmî Efendi continued the classical style in his ghazels. They are in the same line. The totality of the poems he wrote is a continuation of the classical poetry tradition. The poet who wrote poems in syllabic places in some places, although he had some shortcomings in the point of using aruz, he was successful in general. The poet, who did not have any problems with the form and content of poetry, used a fluent language and a simple style.

In this article, Ismail Hilmî Efendi was introduced; his poems were transcribed and brought into literature.

STRUCTURED ABSTRACT

19th century Turkish literature, Divan literature, Folk literature and Western influences developed in Turkish literature has developed in three areas.

After the 17th century, it was known that Divan literature and Folk literature were influenced by each other. It is observed that this interaction continued in the 19th century. Meanwhile, the influence of Western literature has started to be seen in some artists who continue the tradition of Divan literature. Localization has continued in the poets of divan tradition. Local colors and motifs; idioms, proverbs, indigenous cultural elements are used in poems. It also shows that Divan literature, which gives an abstract image in general, is more concrete in nature. In this period, individual experiences started to be voiced and social life started to be put on the agenda. Both the relations with the West and these trends have led to the proliferation of prose Works.

In this period, there are those who maintain the tradition of Divan literature such as Enderunlu Vassif, Kececizade Izzet Molla, Yenisehirli

Avni, Leskofcali Galip and Âkif Pasha. In the same tradition, the presence of women poets such as Şeref Hanım, Leylâ Hanım and Âdile Sultan is noteworthy. The most important feature of the period artists in Folk Literature is the tendency to simplify.

While Divan literature showed this differentiation, some representatives of folk literature were also influenced by their language, style, language, language and style. Because in this period, some folk poets recognized the culture of the lodge and madrasa, and the literate people were: Dertli, Seyrâni, Erzurum Emrah, Ruhsati, Sümmani Bayburtlu Zihni...

1- Classical Turkish literature, also known as Divan literature, lost its effectiveness in the 19th century. However, our artists such as Enderunlu Vasıf, Yenişehir Avni, Keçecizade İzzet Molla brought some innovations to our literature and ensured that Divan literature continued for a while.

2- Divan poets in this century, the idioms used by the people, using the words of folk poetry features. They brought it to Divan poetry.

3- In contrast, in the 19th century, folk poets remained more influenced by the Divan poetry; With this effect, they used aruz size and gave more space to Arabic and Persian words and phrases.

4- In the second half of the 19th century, Divan and Folk Literature lost their influence and left their place to the Tanzimat literature which developed under the influence of Western literature.

5- A socialist understanding of art has been adopted with Tanzimat literature; concepts such as right, justice and freedom have been placed in our literature.

6- Again with the Tanzimat literature, influencing Western literature, the literary movements such as Classicalism, Romance and Realism have affected our literature as well; novel, story, theater, article, such as new species have been included in our literature for the first time.

Ismail Hilmî Efendi is one of the poets who gave works on behalf of classical Turkish poetry in this period. This article has already been built on it.

Hilmî Efendi was born in Kayseri on 1230/1814-1815. Feyzî Efendi-zâde el-Hac Mehmed Efendi's son Fethullah Efendi is the child of the deceased. Ismail is his real name. After receiving his first training in primary school; Müderris-zâde Âlim Efendi and Osman Seyfî Bey-zâde Şaban Hâmî took lessons from the deceased. Hilmî Efendi; He was well-natured and had a sound structure, a nice poem and a healthy creation. Although he had made some civil service, he spent most of his life in households. He died in the morning prayer of 1273/1856-1857 at the time of his azı Shawwal hib and 43 hib years. Although he had enough poems to form a divan, his poems were lost. According to information obtained from his relatives, his poems were recorded.

Ismail Hilmî Efendi currently has a small number of poems. Among them; 3's minüs in terms of the condition of the 8 gazel, 2 prediction, 1

obese, 1 murabba, 1 poet, 1 running, 2 minüs including 4 letter of letters, satire, 1 manzumes, couplets and syllable poetry.

Ismail Hilmî Efendi continued the classical style in his ghazels. They are in the same line. The totality of the poems he wrote is a continuation of the classical poetry tradition. The poet who wrote poems in syllabic places in some places, although he had some shortcomings in the point of using aruz, he was successful in general. The poet, who did not have any problems with the form and content of poetry, used a fluent language and a simple style.

In this article, Ismail Hilmî Efendi was introduced; his poems were transcribed and brought into literature.

Keywords: Ismail Hilmî Efendi, Poems, Transcription.

GİRİŞ

XIX. Asır Klasik Türk Şiiri[1]

Osmanlı İmparatorluğu XIX. yüzyıla III. Selim (1789-1807)'in saltanatının son yıllarında girer. "İlhâmî" mahlasıyla şiirler yazan III. Selim, Osmanlı sultanları arasında şiir ve edebiyatla ilgilenen son padişah olarak bilinir. XVII. yüzyılda başlayan duraklama, XVIII. yüzyılda başlayan askerî ekonomik ve teknolojik gerileme, imparatorluğun Batı karşısında bilim ve teknikte kendisini yenilemesini gerekli kılmıştı. Yenileşmenin yolu da eğitimden geçiyordu. O zamana kadar eğitimde etkili olan medreseler, kendisini yenileyemediği gibi, memlekette yeniliğe doğru atılan her adımın karşısına çıkıyor, her fırsatta "istemezük" deyip kazan kaldıran yeniçerileri de kışkırtıyordu. Buna rağmen, XVIII. yüzyılın son çeyreğinden başlayarak, askerî eğitime yönelik Mühendishâne-i Bahrî-i Humâyûn (1773), Mühendishâne-i Berrî-i Humâyûn (1794) ile Mekteb-i Tıbbiyye (1827) açıldı. Bunu Mekteb-i Harbiyye (1834)'nin açılışı izledi. Yeniçeriliğin kaldırılmasıyla (1826) Tanzimatın ilâmı (1839), askerî ve siyasî hayatta ileriye atılan önemli iki adımdır. Yukarıda adını verdiğimiz öğretim kurumlarının açılışından sonra, bu kurumlarda okutulacak ders kitaplarım telif ve tercüme yoluyla hazırlayacak olan Encümen-i Dâniş (1850)'in, eğitim ve öğretim işleriyle doğrudan ilgilenmek üzere Maarif-i Umûmiyye Nezaretinin kurulması ve başta gazetecilik olmak üzere yayın hayatına canlılık gelmesi, yenileşme hareketini hızlandıran önemli etkenlerdir.

Bu yenilik hareketlerine rağmen; divan edebiyatı varlığını hâlen sürdürmektedir. XIX. yüzyılda eski şiir geleneğini sürdüren şairlerin sayısı, daha önceki yüzyıllardaki şair sayısından hiç de az değildir. İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğunda bu döneme ait 114 şairin divanlarını buluyoruz. Aynı dönemde, yazma olarak kitaplıklara girmediği halde basılmış birçok divan tanıyoruz. Divanı elde bulunmayan şair sayısı da az değildir. Bu yüzyılda şiir yazan ileri gelen şairler şunlardır:

Enderunlu Vasıf (öl. 1824), Keçeci-zâde İzzet Molla (öl. 1829), Dâniş (öl. 1830), Pertev Paşa (öl. 1837), Aynî (öl. 1837), Leylâ Hanım (öl. 1848), Şeyhülislâm Arif Hikmet (öl. 1859), Şeref Hanım (öl. 1861), Leskofçalı Gâlib (öl. 1867), Osman Nevres (öl. 1876), Yenişehirli Avnî (öl. 1883), Kâzım Paşa (öl. 1889), Hersekli Arif Hikmet (öl. 1903).

Burada XIX. yüzyıl Divan şairlerinin yetişmesinde etkili olan iki çevreyi kısaca anmak yerinde olur. Bunlardan birincisi tarikat çevresidir. Her buhranlı dönemde olduğu gibi, XIX. yüzyılda da bir tarikata intisap etme modası vardır. Bu dönem divan şairlerinden, bir tarikata girmemiş, bir şeyhe intisap etmemiş şair yok gibidir. Fakat bu durum, bütün şairlerin dinî ve tasavvufî şiirler yazdığını göstermez. Bunlardan çoğunun şiirlerinde rindane ve âşıkane edâ hâkimdir. XIX. yüzyıl şairlerinin yetişmelerinde

[1] Bu bölüm, İsmail Ünver'in "XIX. Yüzyıl Divan Şiiri" başlıklı yazısından özetlenerek verilmiştir.

etkili olan ikinci çevre ise, devlet dairelerinin kalemleridir. Şairlerin çoğu kâtiplikle hayata atılmış, mahlaslarını girdikleri dairenin başkanından ya da bir büyüğünden almış kişilerdir. (Tanpınar, 1956: 38)

XIX. yüzyılda, bütün direnişine rağmen yeni şiir karşısında gittikçe gücünü kaybeden, hatta kendi geleneği içinde bile değerini koruyamayan Divan şiirinin durumunu, şu üç nokta etrafında belirlemek mümkündür:

1. Encümen-i Şuara

1861 yılında kurularak çalışmalarını bir yıl kadar sürdüren bu topluluk, XIX. yüzyıl Divan şiirini canlandırmak için, XVII. yüzyılın önemli şairlerini örnek alma yolunu tutmuştur. Encümen, her hafta salı günleri Hersekli Arif Hikmet'in evinde toplanıp, yazdıkları şiirleri değerlendiriyordu. Bu toplulukta yer alan şairler şunlardır: Hersekli Arif Hikmet, Leskofçalı Gâlib, Yenişehirli Avnî, Hoca Nâ'ilî, Osman Şems, Kâzım Paşa, Halet, Recâî-zâde Celâl, Üsküdarlı Hakkı, Eşref Paşa, Ziya Bey (Paşa) ve Namık Kemâl. Namık Kemâl, en genç üye olarak, toplantıya getirilen şiirleri okur, tartışmaya sunardı.

2. Mahallîleşme Hareketini Sürdürmeye Çalışanlar

XVIII. Yüzyılda Nedim'de en kuvvetli temsilcisini bulan "mahallîleşme" hareketi, bu yüzyılın sonlarına doğru gittikçe yozlaşmış, XIX. yüzyılda ise bayağılığa düşmüştür. Halk söyleyişini şiire sokmada aşırıya kaçan ölçüsüzlüklerin bulunması, şiirlerin duygu derinliğinden ve hayal zenginliğinden yoksun olması, eski divan şairlerinin üzerine toz kondurmamaya çalıştıkları "aşk"ta cinselliğin ağır basması, sadece yazılmış olmak için vezne uydurulmuş kafiyeli sözler izlenimini veren beyitlerdeki zevksizlikler, bu yoldaki şiirlerin genel özellikleridir. Bu gruptaki şiirleri, her yönüyle günümüz musikisindeki arabesk parçalara benzetmek mümkündür.

3. Dinî-Tasavvufî Şiirler Yazan Şairler

Divan edebiyatının her döneminde olduğu gibi, XIX. yüzyılda da dinî ve tasavvufî şiirlerin belli bir ağırlığı vardır. Nasır Abdulbâkî Dede, Müştak Baba, Safâyî Dede, Türâbî Baba, Şeyh Nazîf ve Osman Şems gibi tasavvufî şiirler yazan şairler yanında, Kâzım Paşa gibi "âl-i abâ" mersiyeleriyle tanınmış şairler de vardır. Ayrıca, şiirlerinin çoğu din dışı olduğu halde, divanlarında dinî ve tasavvufî şiirler bulunan şairler de çoktur.

XIX. yüzyılda en çok rağbet gören nazım şekilleri, tarih kıt'alarıyla bendli nazım şekilleridir. Bir örnek olmak üzere, Pertev Paşa Divanı'ndaki tarih kıt'alarının diğer nazım şekillerinin toplamından çok daha fazla olduğunu söyleyebiliriz. Öbür divanlarda da bu sayı geçmiş yüzyıllara göre oldukça fazladır. Ayrıca, tarih kıt'alarının kullanım, alanları da genişlemiştir. Şairlerin, değişik türden olaylar için çok sayıda tarihler düşürmüş olmaları, bir bakıma XIX. yüzyıl tarihinin ve sosyal hayatının edebiyata yansıması olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, divanların bu dönem tarihi için vazgeçilmez kaynaklar olduğunu ifade etmek gerekir.

Bendli nazım şekilleri arasında terkîb-i bendler ve şarkılar, en çok ilgi gören nazım şekilleridir. Terkîb-i bendlerin çokluğu, divanlarda sık karşılaşılan mersiyelerin bu nazım şekliyle yazılmış olmasındandır.

1. İsmail Hilmî Efendi

1.1. Hayatı

1[b] Ḳayseriyye eşrāf ḫānedānından ve erbāb-ı ʿilm ü ʿirfāndan Feyżī Efendī-żāde el-Ḥac Meḥemmed Efendī'niñ oġlu Fetḥuʾllah Efendī merḥūmuñ ṣulbından bin iki yüz otuz sene-i ḥicriyesi sahha-ārā-yı ʿālim-i şühūd ve pā-nihāde-i kehvāre-i vücūd olmuşdur. İsmi İsmaʿīl'dir. ʿUlūm-ı ibtidāʾiyyeyi Ṣıbyan Mektebin'de baʿdeʾt-taḥṣīl Müderris-żāde ʿĀlim Efendī ḥażretleriniñ ḫalḳa-i dersine dāhil ve müddet-i ḳalīle żarfında ʿulūm-ı ḥarbiyede derece-i üstādiye vasıl olduġı gibi ʿOṣmān Seyfī Beg-żāde Ṣaʿbān Ḥāmī Beg merhūmdan maʿlūmāt-ı ġarbiyye aḫzine nāʾil olmuşdur.

Mūmā-ileyh Ḥilmī Efendī meclis-ārā nükte-pīrā güftārı metīn eşʿārı rengīn cevdet-i ṭabʿa mālik bir şāʿir-i faṭīn imişler. Develü tebābet şerʿiyyesi ve Kayşeri meclis idāresi aʿżālığı gibi baʿżı meʾmūriyetlerde bulunmuşlar ise de müteverriḥ ve perhiz-kār bir ḥıred şāḥib-i vaḳār olduklarından ekşer evḳātını ḫāne-i ʿirfān lānelerinde ʿuzletle imrār itmiş ve bu ḫānḳāh-ı fānīde ancaḳ bir erbaʿīn çıḳarabilmişdir. Şöyle ki bin iki yüz yetmiş senesi şevvāl-i şerīfi evvelinde ḳırḳ yaşında iken bir gün ʿaleʾs-seḥer hanelerinden çıkaraḳ himāyeleri bulunan aşḥāb-ı zühd ü taḳvādan ve ṭarīḳat-i ʿaliyye-i Naḳşībendiye **2ª** ḫulefāsından Köseoğlı Muṣṭafā Efendī'yi alaraḳ ḥażret-i Seyyid Burhāneʾd-dīn Muḥaḳḳiḳ Tirmizī ve ḥażret-i Zeyneʾl-ʿĀbidīn ḳaddesaʾllahu sırrıhümāyı baʿdeʾz-ziyāre Huand Ḫātūn Cāmiʿi şerīfine edāy-ı ṣalāt-ı fecr için geldiklerinde henüz cāmiʿ-i şerīfiñ açılmadığını görerek refīḳi Şeyḫ Muṣṭafā Efendī ile mezkûr cāmiʿ ḳurbındaki ḥamāma girip baʿdeʾl-iġtisāl yine namāza yetişip imām efendīnin saġ ṭarafında kendi şolında refīḳi bulunduġu ḥālde miʿrāc-ı müʾmīninde iken murġ-ı rūḥı āşiyān-ı tenden ṭayrān ve vāṣıl-ı dāruʾl-cinān olmuşdur. (Raḥmetuʾllahi teʿālā ʿaleyhi raḥmeten vāsiʿa. Ṣāḥib-i terceme māder-i ʿāciziniñ lāmm-ı ceddidir.

Merḥūmuñ bir dīvān teşkīl edecek miḳdār āṯār-ı şiʿriyesi var imiş ise de mecmūʿa-i eşʿārı żāyiʿ olmuşdur. Damadı Ḫürrem-żāde Şeyḫ İbrāḥīm Efendī'niñ valide-i ʿācizinin pederidir. Mecmūʿasında gördügüm ve hemşīre-żādesi Aḳçaḳayalı-żāde ʿÖmer Aġa'dan işitdigim eşʿārı bir vech-i ātī sebt ü taḥrīr idilmişdir. Fī Rebīyüʾl-Āḫir sene 1315.

Aḥmed Remzī el-Mevlevī

1.2. Edebî Kişiliği

Arapça bir sözcük olan ve "yumuşak huyluluk", "vakar" ve "sükûn" anlamlarına gelen Hilmî mahlasını klasik Türk şiirinde az kullanan şairlerdendir.

Klasik Türk şiirinin Batı şiiri karşısında gücünü iyiden iyiye yitirdiği bir dönemde şiir yazan Hilmî, gelenekten kopmayan şiirler oluşturabilmiştir. Hece vezni ile yazdığı şiirlerin yanında klasik üslubunu hâlâ koruyan şiirleri de vardır:

Ḥaddini sordum efendim de semender didiler

Ḳadd-i bālāña da ḫoş serv-i çemendir didiler

ʿUnṣur-ı żāt-ı vücūduñ gül-i raʿna dir iken

Gül-i ter ruḫlarıdır sīm-bedendir didiler (G.1/1-2)

XIX. asır klasik Türk şairlerinin tipik bir örneği olan Hilmî, velut bir şair değildir. Az sayıda şiiriyle geleneğe tutunmayı denemiş bir şair olarak addedilebilir.

1.3. Eserleri

Elimizde mevcut tek eseri, Milli Kütüphane Türkçe Yazmalar Kataloğunda 06 Mil Yz FB 586 arşiv numarasıyla kayıtlı yazmadır. Bu eserde; 3'ü nâ-tamâm olmak kayd-ı şartıyla 8 gazel, 2 tahmis, 1 müstezat, 1 murabba, 1 tarih manzumesi, 1 koşma, 2'si nâ-tamâm olmak üzere 4 manzum mektup, hicviyeler, 1 manzume, beyitler ve hece vezniyle yazılmış şiirler vardır.

2. İnceleme

2.1. Nüsha Tavsifi

Eser, İsmail Hilmî Efendi adına kayıtlıdır. İsmail Hilmî Efendi'nin şiirlerini barındıran eser, Milli Kütüphane Türkçe Yazmalar Kataloğunda kayıtlıdır. 06 Mil Yz FB 586 arşiv numarasıyla kayıtlı olan eser, 3'ü nâ-tamâm olmak kayd-ı şartıyla 8 gazel, 2 tahmis, 1 müstezat, 1 murabba, 1 tarih manzumesi, 1 koşma, 2'si nâ-tamâm olmak üzere 4 manzum mektup, hicviyeler, 1 manzume, beyitler ve hece vezniyle yazılmış şiirleri havidir.

Başı: Ḥaddini sordum efendim de semender didiler

Ḳadd-i bālāña da ḫoş serv-i çemendir didiler

Sonu: Sen ekinli oldığıñçün rāst iken olmaz dime

Uydururlar māverādan ādeme egdirmeden

Zahriye ve Hâtime: Eserin zahriye ve hâtime kısımlarında; hiçbir kayda rastlanmamıştır.

Ölçüler: 190x140-145x110 mm.

Yaprak: 1^{b}-9^{a}

Satır: Değişik

Yazı Türü: Rik'a

Kâğıt Türü: Çizgili Defter

Cilt: Ciltsizdir.

Mühür ve Özel İmleçler: Yok.

2.2. Nazım Biçimleri

3'ü nâ-tamâm olmak kayd-ı şartıyla 8 gazel, 2 tahmis, 1 müstezat, 1 murabba, 1 tarih manzumesi, 1 koşma, 2'si nâ-tamâm olmak üzere 4 manzum mektup, hicviyeler, 1 manzume, beyitler ve hece vezniyle yazılmış şiirleri havidir.

2.3. Vezin

Az sayıda şiirinin yekûnunu aruz vezniyle yazan şair, hece vezniyle söylediği şiirlerine karşılık vezinsiz şiir de söylemiştir. Hece vezniyle söylediği şiirlerinde vezin kusurlarına düşen şair, aruz kullanma noktasında da pek başarılı değildir. Aruz vezni ile yazdığı şiirlerinde bazı aksamalar görülür. 7, 8, 9 ve 16'lı hece vezinleriyle yazdığı şiirlerine karşılık aruz da en çok şu kalıpları kullanmıştır:

Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün//Bahr-ı Remel

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün//Bahr-ı Remel

Mef'ûlü/Mefâ'îlü/Mefâ'îlü/Fe'ûlün//Bahr-ı Hecez

Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün//Bahr-ı Remel

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün//Bahr-ı Remel

Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Fe'ûlün//Bahr-ı Hecez

Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün//Bahr-ı Hecez

Aradım āb-ı ḥayātı ebedī nūş ideni

Leb-i cān baḫş-ı dilārāyı emendir didiler (G.1/4)

Dimek ki yazar bozansıñ

Her şişe-i ulk ozansın

Bundan da dāyim ḳazansın

Ben istemem ben istemem (Hece İle Yazdığı Şiirler)

2.4. Kafiye ve Redif

Şair, kafiye ve redif kullanımı noktasında oldukça başarılıdır. Rahatlıkla kafiye ve redif bulabilmekte ve uygulayabilmektedir.

Bülbül-i dil ġonce-i ruḫsāra söyler söylese

Ḫārdan şekvāsını ezhāra söyler söylese (G.2/1)

2.5. Dil ve Üslup

Şair, şiirlerinde oldukça sade bir üslup ve akıcı bir dil kullanmıştır. Arapça ve Farsça kelimelere sıklıkla yer vermemiştir. Yabancısının dahi anlamakta güçlük çekmeyeceği bir dil kullanan şairin klasik şiire meyli; muhteva ve duyuştadır.

2.6. Muhteva

İsmail Hilmî, az sayıda şiir söylemiştir. Gazellerinde sevgiliyi tavsif eden şair, müstezatında serbest bir konu işlemiştir. Bazı hicviyeler de yazan şairin hece vezniyle yazdığı şiirlerin dışında kalan manzumelerinde dostlarını anmıştır. Şiirlerinde argo ve küfürlü ibarelere de yer veren şair, geleneğin takipçisi olarak başarılıdır.

3. Metin

2[b]

Ġazel

Feʿilātün/Feʿilātün/Feʿilātün/Feʿilün

(Fāʿilātün) (Faʿlün)

1 Ḫaddini sordum efendim de semender didiler
Ḳadd-i bālāña da ḫoş serv-i çemendir didiler

2 ʿUnṣur-ı ẕāt-ı vücūduñ gül-i raʿna dir iken
Gül-i ter ruḫlarıdır sīm-bedendir didiler

3 Nev-ḫırāmım seni yād itdim ise her nerede
Keşti-i baḥr-ı melāḥatde rumender didiler

4 Aradım āb-ı ḥayātı ebedī nūş ideni
Leb-i cān baḫş-ı dilārāyı emendir didiler

5 Ḫilmiyā çeşm-i dilārāsına söz yoḳ dir iken
Ālada bāʿiṣ-i īḳāẕ-ı fitendir didiler

Ġazel

Fāʿilātün/Fāʿilātün/Fāʿilātün/Fāʿilün

1 Bülbül-i dil ġonce-i ruḫsāra söyler söylese
Ḫārdan şekvāsını ezhāra söyler söylese

2 Söylemez aḫz-ı erkānıñ bilse de aḥvālini[2]
Şāh-ı ḥatm-ı bende-i nā-çāra söyler söylese

3 Munṭaẓır fermānına her vech ile ʿāşıḳları
Bī-vefā hercāyī bir aġyāra söyler söylese

4 Zaḫm-ı tīr-i çeşmine gencīnedir bu sīnemiz
Dil bu derdi ġamze-i ġaddāra söyler söylese

5 Nār-ı ʿaşḳı sīnede mektūm ider ʿāḳıl olan
ʿĀḳıbet bir mahrem-i esrara söyler söylese

6 Şāh-ı būy-ı perçem-i semmūrını ol dil-rübā
İftiḫāren nāfe-i Tātār'a söyler söylese

7 Her zamān itmez tekellüm Ḥilmī-i rengīn-edā
Çeşm-i āhū ṭurra-i ṭarrāra söyler söylese

3ª **Ġazel-i Nā-Tamām**

Fāʿilātün/Fāʿilātün/Fāʿilātün/Fāʿilün

1 Bir tarafda muṭrıb u meyle ṣafā-cūyān iken
Bir ṭarafda şemʿ-i vaveyla olur ʿālem bu yā

2 Bir zamān zāhid elinde sebḥa-i tevḥīd iken
Şimdi ser-keş māʾil-i ṣahbā olur ʿālem bu yā

Müsteẕād

Mefʿūlü/Mefāʿīlü/Mefāʿīlü/Feʿūlün//Mefʿūlü/Feʿūlün

1 Mest itdi bizi kâkül-i reyhāna ne dirsin
Perçem de dimişler

2 Zāhid kerem it söyle şu ġılmāna ne dirsin
Ādem de dimişler

3 Güldükçe açıldı gül-i ruḫsārı edeble
Yandım bu sebeble

4 Üftādeyim ol çāh-ı zeneḫdāna ne dirsin
Öpsem de dimişler

5 Meclisde bu şeb cilve-i raḳḳāṣ utandı
Bus eyleye ṣandı

[2] Vezin aksamaktadır.

6 Gül ruḫları ʿarż eyledi dürdāne ne dirsin
Pür-nem de dimişler
7 Bülbülleri söylemez idi gelse nevāya
Baḳ ṭavra edāya
8 Kevs̱er ṣaçar ol lebleri mercāna ne dirsin
Gül-fem de dimişler
9 Ḥilmī yine fes milketiniñ şahını gördi
Efsūn ola dirdi
10 Medḥinde bu ṭarḥ itdigi dīvāna ne dirsin
Elzem de dimişler

3b **Taḫmīs-i Ġazel-i Vehbī Sünbül-z̤āde**

Mefʿūlü/Mefāʿīlü/Mefāʿīlü/Feʿūlün

1 Murġ-ı dili ṣayd itmek için mū mı nedir bu
Ārāyiş-i ruḫsāre-i dil-cū mı nedir bu
Perçem mi disem kūşe-i ebru mı nedir bu
Ḫaṭṭ-ı siyehiñ mi ser-gīsū mı nedir bu[3]
Bir bāġda sünbül ile şebbū mı nedir bu
2 Bir gül ruḫa meyl itdi ki di āfet-i cānım
Bülbülleri lāl itdi benim āh u figānım
Bu z̤erd-i nigāhın oḳına kaşı kemānım
Ṭaḳat mı gelir āh meded kesdi imanım
Şemşīr midir ḫançer-i ebrū mıdır bu[4]
3 Bir gül ki sezā uġrına biñ cān fedāya
Baḳ püskül ile perçeme baḳ ṭavr-ı hümāya
Baḳ şu süzülüşlerle levendāne edāya
Dil-dādeyim ol ḫande-i dendān-nümāya
Ey ġonce dehen ḥoḳḳa-i lūlū mı nedir bu
4 Nā-kām göñül dehrde kām almadı gitdi
Āġūşına bir serv-i ḫırām almadı gitdi
Bir kebk-i rūşen ḫūb be-nām almadı gitdi[5]
Çoḳ düşmüş idim ardına ṣayd olmadı gitdi

[3] Vezin aksamaktadır.
[4] Vezin aksamaktadır.
[5] Vezin aksamaktadır.

Vahşetle ḳaçar pençe-i āhū mı nedir bu

5 Ḥilmī de bulur pīr-dek olmaġla necātıñ
Şāyeste tefāḫürle be-nām olsa da ẕātıñ
İksīrdir ʿaşḳ ehline her bir kelimātıñ
Vehbī ḳalemiñ menbaʿı mı āb-ı ḥayātıñ
Cūy-ı süḥanıñ mı bir içim şu mı nedir bu

4ª **Taḫmīs-i Ġazel-i Nāʾil Ebuʾl-Fażāʾil**

Feʿilātün/Feʿilātün/Feʿilātün/Feʿilün

(Fāʿilātün) (Faʿlün)

1 Açıl ey bülbül-i dil ol gül-i ḫandān geliver
Gözüñ aç gül-şene baḳ mevsim-i seyrān geliver
Ḫaste-i ʿaşḳ olanıñ derdine dermān geliver
Ġālibā bezme yine nāz ile cānān geliver
ʿĀşıḳ-ı ḫastelik çemende cān geliver[6]

2 Bu şeb imdādiye luf it hele tīz it sāḳī
Ayaġıñ reng aña gör bezmde git git sāḳī
Ġuṣṣadan bende-i nā-kāmıñı refˁ it sāḳī
Leşker-i ḫüzn ü ġamı ġuṣṣayı defˁ it sāḳī
Neşʾe nāmında dile bir şeh-i zī-şān geliver

3 Olmayan dil ʿacabā dil mi seninçün vālih[7]
Ḳılmayan var mı görüp ḥüsnüñü āh u nāle
Bāġa teşrīfiñi nergis didi vardı ele
Çıḳa gül lāle vü sünbül bula istiḳbāle
Seyr-i gül-zāra yine ḫüsrev-i ḫūbān geliver

4 ʿIyd-ı vaṣlın gözedürken olayım ḳurbānıñ
Bu nezāketle hem ol māh-ı melek-sīmānıñ
Bī-ḳarār oldıġın īmā bu fenā dünyānıñ
Manṣıb-ı ḥüsnini ʿazl itmek için cānānıñ
Ruḫ-ı yāre çekilen ḫaṭṭ ile fermān geliver

[6] Vezin aksamaktadır.
[7] Uyak düzeniyle uyumsuzdur.

5 Ehl-i dil birbirini ḫoş görür elbet sāḳī
Bezm-i ʿişretde ḫademler yürür elbet sāḳī
Ġayr olursa dili mihnet budur elbet sāḳī
Ṣava gör meclise ṣıḳlet virir elbet sāḳī
Verḥ-i bārid ile zāhid [ü] nādān geliver[8]

6 Gül-i rūyın şeb-i ʿömrinde diren ʿāşıḳ heb
Ẕevḳ-i vaṣlın reh-i ḫülyāda süzen ʿāşıḳ heb
Hele Ḥilmī gibi sevdāya düşen ʿāşıḳ heb
Varıp perçem-i perçīni gören ʿāşıḳ heb[9]
Dil-i Nāʾil gibi ser-mest ü perīşān geliver

4[b] **Ḳoşma**

11'li Hece Ölçüsü

1 Bir çeşm-i āhūnuñ gizli nigāhı
ʿAḳlımı başımdan yaġmaya virdi
Ḳaşları kemānıñ zülfi siyāhı
Cümle vücūdumı sevdāya virdi

2 Bir būse iḥsān it ey ruḫı gül-gūn
Cemāliñ göreli olmışam meftūn
ʿAşḳ-ı derūnumı bu çarḫ-ı gerdūn
Bir Mecnūn'a bir de Leylā'ya virdi

3 Kemāndır ḳaşlarıñ ḥoḳḳa dehānın
Servidir ḳāmetiñ ince miyānın
Ḥūrī-i cennetsin şübhe yoḳ cānım
Seni var eyleyen dünyāya virdi

4 Ḥaddim mi vaṣf itmek ḫüsnüñe lāyıḳ
Māh-ı cemāliñ olmış ḥālime fāʾiḳ
Firḳatiñle Ḥilmī olalı ʿāşıḳ
Çeşminiñ yaşını deryāya virdi

[8] Vezin aksamaktadır.
[9] Vezin aksamaktadır.

Murabbaʿ

Fāʿilātün/Fāʿilātün/Fāʿilātün/Fāʿilün

1 Bir siyāh perçemli şūḫ-ı bī-misālim var benim
Gülsitān-ı ʿālem içre servi dalım var benim
Bülbül-i şūrīde görse ġonce seyl eyler fedā
Ḫāli fülfül mūyı sünbül rūy-ı ālim var benim

2 İntisāb itdim bugün ben ḫūblarıñ serdārına
Virmezem bir mūyını bu ʿālemiñ heb varına
Kim görüp dīvāne olmaz ṭavrını reftārını
Bir melek sīmālı āhū-yı ḫayālim var benim

5[a] 3 Ḥilmiyā Mecnūn'a var ṣor ḳıymet-i Leylā'sını
Ḥaşre dek itmez ferāmūş kākül-i sevdāsını
Ben de gerçi sevdim ammā ḫūblarıñ aʿlāsını
ʿĀlem-i maʿnāda bir kerre visālim var benim

Nā-Tamām Bir Ġazel

16'lı Hece Vezni

1 Beni sevdālara ṣaldın behey ḳaşı kemānım gel
Yetişdi āh-ı ḥasret cānıma ey nev-civānım gel
2 Niçe üftādeler boynın büküp rāhıñda beklerler
Efendim şāh-ı ḥüsnüm ḳamet-i serv-i revanım gel
3 Dizilmiş rūyuña güller dökülmüş üstüne teller
Söz atsa ṣanki bülbüller öter şīrīn zebanım gel
4 Ḳuluñ Ḥilmī de biʾllahi firākıñla ider āhı
Ser-ā-pā ḫūblarıñ şāhı ṭaġıtma ḫāmumānım gel

Ḳayṣeriye'de Yeñi Ṭūl-ı Çarşı Nām-ı Dīger Ḥācı Efendī Çarşısınıñ Ḥīn Bināsında İnşād idildigi Tārīḫ-i Mezkūr Çarsūnuñ Cāmiʿ Cihetindeki Ḳapusı Üstinde Maḥkūkdur

16'lı Hece Vezni

1 Ehl-i ṣafāsı ʿālemiñ ḥüsn-i maʿāş erbābıdır
Ḥüsn-i maʿāşı ādemiñ aḫz u ʿıṭā īcābıdır
2 Bīm-i Ḫüdā'yı bilmeli ser-māye-i ṭīb olmalı
Kesb-i ḥelāle gelmeli ẕevḳ ü server esbābıdır

3 Yek-dāne cevher isteyen gelsin bu şevḳe müşterī
Sevdā-girān-ı ʿāleme semt-i ticāret bābıdır

1268

5b **Enişteleri Aḳçaḳayalı-ẕāde Ḥācı Aġa Bolı'da Menżuʿ İken Yazdığı Mektūb-ı Manẓūm**

Feʿilātün/Feʿilātün/Feʿilün

1 Ey veliyyüʾn-naʿimā bār-ı Ḫüdā
İde iḥsānına luṭfıyla seza
2 ʿÖmrüñ iḳbāl ile müzdād olsun
Olsun aʿdā yine berbād olsun
3 Ḥaḳḳ bilir ḫayr yapar ḥaḳḳında
Niçe biñ ḥikmeti var ḥaḳḳında
4 Ḳul ḳula ḳıl ḳadar aḥkām idemez
Nām-ı nīgūsını bed-nām idemez
5 Ḥaḳḳ şeker ẕātıñı aʿlā itmiş
Ḥüsn-i ḥāliñ felek imżā itmiş
6 Bu saña cilve-i Rabbānīdir
Bil ki ḥaḳḳında bir iḥsānīdir
7 Baʿzılar ṣanki çorap örmüşler
Māverādan ne ḳadar örmüşler
8 Artar elbet giderek derd-i ḥasūd
Böyledir ḥikmet-i ḳayyūm-ı Vedūd
9 Rūz u şeb eyleyerek daʿvātı
Çünki erḥam biliriz ol ẕātı
10 Vaḳt-i merhūnına geldik giderek
Yüz sürüp ḫāke duʿālar iderek
11 Birleşip vaḳt-i seḥerde her gāh
Fetḥi Ḫayrī kulunuz ʿAbdullah
12 Ḳuzular gibi melerler seḥerīn
Luṭf-ı Mevlā'yı dilerler seḥerīn
13 Var bu gūnā niçe raʿīleriñiz
Rāh-ı Ḥaḳḳ'da belli saʿīleriñiz

14 Nāme-i ʿāciz ü nā-çārıña baḳ
Bir de Ḥilmī-i ṭaleb-kārıña baḳ

6[a] Hemşīre-ẕādesi Aḳçaḳayalı-ẕāde ʿAsker İken Gönderdigi Manẓūm Mektūb

Feʿilātün/Feʿilātün/Feʿilātün/Feʿilün

(Fāʿilātün) (Faʿlün)

1 Nūr-ı ʿaynım seni ol ḥażret-i monlā-yı cihān
Ber-murād eylesin eyyam-ı ḳarīb içre hemān

2 Şād idip bizleri de vuṣlat-ı dīdārıñ ile
ʿAndelīb-i dili ferruḫ ide ruḫsārıñ ile

3 Ger ṣorarsañ nicedir ḫāṭır u aḥvālimizi
Bilmek isterseñ işāret idelim ḥālimizi

4 Bir de müjde yazalım ẕātıña diñle cānım
Geldi dünyāya leṭāfetle Latīfe Ḥānım

5 İster ammā ki anı bendeñiz ʿAbdullah'ım
Vaʿd iderseñ o kerem de seniñ olsun şahım

6 Ḥāṣılı ḫāṣıl ʿömrüm ʿÖmer'im ṣaġ olasıñ[10]
İki ʿālemde meserretle yüzi aġ olasın

7 Ele al daʿi-i dil-ḫasteniñ irşādına baḳ
Rūz u şeb erḥam olan Ḫālıḳ'ın imdādına baḳ

8 Eyleyip Ḥaḳḳ'a tevekkül daḫi hīç itme keder
Luṭf-ı Mevlā ile icrā olur aḥkām-ı ḳader

Yine Mūmā-ileyh ʿÖmer Aġa'ya Hediye Eyledigi Keklik Teẕkiresi

Fāʿilātün/Fāʿilātün/Fāʿilün

1 Ḥāṣılı yoḳdur ḫalāsıñ çāresi
Var mı Çepnī kekligi cān-pāresi

2 Göñlüm ister virmemek bu kekligi
ʿAḳlım itdi itme bu kūşekligi

3 Bir ʿÖmer kim ṣaġlamam cān istese
No'lmalı keklik o cānān istese

[10] Vezin aksamaktadır.

4 Bir piyāde buldum ammā ẕūd-rev
Vardı keklik ḫāk-i pāya pekçe sev
5 Āḫara itme ḳıyās aʿlā imiş
Vaḳt-i ṣaydında ʿaceb şeydā imiş
6 Ötdirince faḫr idip bülbüllere
Pençe-i vaṣf içre şeydā güllere
7 Eyle bir hafta misafir ḫānede
Ḥürmet it ġāyetle bu mihmāna da
8 Ṣoñra al da ʿavn-ı Ḥaḳḳla lāġa git
Ṣolda at birkaç tüfengi ṣaġa git

6[b] 9 Vaṣf idenler böyle takrīr itdiler
Sen de ḳalsın diye tebrīr itdiler
10 Ben de itdim ẕātıña bir armağan
Bul ṣafālar ṣaġ olasın her zamān

ʿÖmer Aġa'ya Dīger Manẓūm Mektūbı Nā-Tamāmdır

Feʿilātün/Feʿilātün/Feʿilün

1 Ḳıṭʿa-i cān-ı ʿazīzim ʿÖmer'im
Genc-i ḫāṭırda muʿallā güherim
2 Baḳ ki bu daʿi-i ʿāciz ni'tdim
Emriñi ḫalḳa tevfīż itdim
3 Ṭuydum İstānbūl'a vuṣlat ḫaberiñ
Oḳudum nāme-i ṣıḥḥat eẕeriñ
4 ʿĀlemiñ anda temāşāsına baḳ
Ẕevḳ-i İstānbūl'un icrāsına baḳ
5 Mevsim-i ẕevḳe teşādüf ne güzel
Bunı isterdi cenābıñ da ezel
6 O müʾeẕẕinleriñ aʿlā nefesi
Bülbül-āsā hele ḳandīl gicesi

Dīger Nā-Tamām Mektūb

Mefāʿīlün/Mefāʿīlün/Feʿūlün

1 Ḥavādiṣ ister iseñ beldemizden
Peyām-ı ʿāfiyet var cümlemizden

2 Peder tahrīre meʾmūr oldı gitdi
Ẕanātı göstere taḥrīrin itdi

Mebnī ʿAleʾl-Ḥikāye Baʿżı Ebyātı

Vezinsiz

1 Bi-ḥamdiʾllah serverim leşkeri ṭoplandı direnişdi
Beyāż keklik ayaġ üzre ṭurup bir kerre kirenişdi

7ª **Yegeni Emīn Aġa'ya Laṭīfe**

Hece Vezni (Karışık)

1 Esb-i reh-süvārıñ sevdigim
Develü'ye aşdı mı ola

Bu daʿiñe keklik üʿömrüñ
Ḫāṭırıña düşdi mi ola

2 Lebiñ şeker vaʿdiñ baldır
Luṭf-ı Ḥaḳḳ'dan bu bir ḥāldir
Emīn Aġa tām bir yıldır
Gider gitmez şaşdı mı ola

3 Her ne ise işit sözi
Bu faḳīriñ iki gözi
Bir denk kömür vaʿdiñizi
İḥsānıñız ṭaşdı mı ola

8'li Hece Vezni

1 ʿAded-i aġnām sözini
Ben istemem ben istemem
Herkes çevirir yüzini
Ben istemem ben istemem

2 Dimek ki yazar bozansın
Her şişe-i ulk ozansın
Bundan da dāyim ḳazansın
Ben istemem ben istemem

8'li Hece Vezni

1 Yüz pāre almış elli var
Altmışlığ yüz kadar ḳarār
Ehl-i ḳaraya iʿtibār
Bir bende-i nāçize mi
Reʾy itmek otuz pāreden
Bilmem ne ḥencām yāreden

Fāʿilātün/Fāʿilātün/Fāʿilātün/Fāʿilün

İstemez Ḥilmī duʿācıñ iltizām göstere[11]
Dīde-i dünyā ile Mevlā cemāliñ göstere

7[b] **Zamānında İʿlān-ı İflās İden Baʿżı Ermenīler Ḥaḳḳında**

Söylediği hicviyelerden bulunabilenler Frenkoğlıyla Mānūtoğlı için

Fāʿilātün/Fāʿilātün/Fāʿilātün/Fāʿilün

1 Dāsitān-ı ʿālemiñ vāḳıf olan her yanına
Çāh-ı devrānı bilir mi millet aṣlā cānına
Baḳ Frenkoğlına ḳumpānyā dinirken şānına
Püskül-i pür-ṭavrı dökilmişken fesiñ her yanına[12]
Baḳ şu dehr-i bī-şebātıñ luṭfına iḥsānına
Kuġlı dişli ḳāfiriñ de ṣıçdılar ʿunvānına
2 ʿĀḳıl olan faḫr ider mi manṣıb-ı dünyā ile
Başlayıp icrā-yı nefsāniyyete ġavġā ile
Baḳ Frenkoğlına fes püskül kim ṭavrā ile
Bir zamānda kibr iderken ṭavr-ı ḳumpānyā ile
Baḳ şu dehr-i bī-şebātıñ luṭfına iḥsānına
Kuġlı dişli ḳāfiriñ de ṣıçdılar ʿunvānına

Mefāʿīlün/Mefāʿīlün/Mefāʿīlün/Mefāʿīlün

1 Ḳanı evvelki demler yir yirin ġayret çekerlerdi
Ser-i aʿdāya ḳuzġunlar gibi her dem çökerlerdi
Çıkanda ṭavr-ı ẕimmetden ne ḳusḳunlar dikerlerdi
Sesin çıḳmaḳ seniñ böyle yā elden yā dibektendir

[11] Vezin aksamaktadır.
[12] Vezin aksamaktadır.

8[a] **Ġazel**

Mefāʿīlün/Mefāʿīlün/Mefāʿīlün/Mefāʿīlün

1 Ṣabā gül-būy-ı sūy-ı dil-rubāyı kesme es ġayrı
Ṭanīn-endāz-ı eflāk oldı nālem bes ki bes ġayrı

2 Şifādır būy-ı mūy-ı cān-fezāsı sadrıma el-Ḥaḳḳ
Ṭoḳun vaḳt-i seḥerde bāri alsun bir nefes ġayrı

3 Göñül bir muġbeçe nevres fidānıñ şevk-i ʿaşḳıyla
Kilīsālarda nālān olmaḳ ister çün ceres ġayrı

4 Ḳızıl elmayı geçdi sīb-i rengīn üzre ḳāküller
Sezādır faḫr iderse mülk-i ḥüsne şāh-ı fes ġayrı

5 Siyeh ḫāl ü siyeh mū çīn-i ebrū-yı perīşāna
Dil-i şeydā ṭolaşmaz mı olup her şeb ʿases ġayrı

6 Belī sevdā-keşin ammā yeter bu çille-i ḥasret
Olundı kevkeb-i baḫt-ı siyāhım dād-ı res ġayrı

7 Derūnuñda yanan nār-ı firāḳ-ı şuʿle efşānıñ
Yeter Ḥilmī bütün ʿuşşāḳı sūzān itdi kes ġayrı

Ġazel

Feʿilātün/Feʿilātün/Feʿilātün/Feʿilün

(Fāʿilātün) (Faʿlün)

1 Sīne pür-āb itdigin didelerimden bilirim
Revim üzre dökilen eşk-i terimden bilirim

2 Ciğerim āteş-i miḥnetle kebāb oldığını
Āh-ı dil-sūzum ile derd-i serimden bilirim

8[b] 3 Tīr-i müjgān-ı sitem-kārına ẓālim idügin
Acı ṭatlı anı da yārelerimden bilirim

4 Ṭoḳunduḳda müşk-būy-ı gül rūyına ṭoḳundı ṣabā[13]
Derdim efzūn olursa āh-ı seḥerimden bilirim[14]

5 Ḫāme-i ḳudret-i Mevlā ile manḳūş olmış
Ne bulursam anı Ḥilmī ḳaderimden bilirim

[13] Vezin aksamaktadır.
[14] Vezin aksamaktadır.

Ġazel

Feʿilātün/Feʿilātün/Feʿilātün/Feʿilün

(Fāʿilātün) (Faʿlün)

1 Sevdim ol sīm-i teni ṣıdḳ ile baḳmaḳ diñle
Öldürür ʿāşıḳını derdine yaḳmaḳ dinle

2 Perçemin dāne-i ḫāliyle duzāḫ eyleyerek
Ṭutdı murġ-ı dilimi zülfi de faḳ faḳ diñle

3 Her neẓāhetde āsār-ı çeşm-i siyāhı oḳlar[15]
Tīr-i müjgānlarını sīneme çaḳmaḳ diñle

4 Felegin çarḫı da reftārıña menṣūb[16] olmış
Devrde māhir ise sen gibi oynaḳ diñle

5 Yetişir sīne mi mecrūḥ u perīşān itdiñ
Müjedir çeşm-i siyāhıñdaki mızrāḳ diñle

6 Ḥilmiyā şemʿ-i ruḫ-ı yār ile pervāne-ṣıfat
Murġ-ı dil başına dönmekde fırıldaḳ diñle

Ġazel-i Nā-Tamām

Feʿilātün/Feʿilātün/Feʿilātün/Feʿilün

(Fāʿilātün) (Faʿlün)

1 Reşk ider perçem-i semmūrıña destārıñ ucı
Ṣarılır gerden-i ḳāfūrıña ol mārıñ ucı

2 Sen de bu düzd-i nigehle var iken bu süzüş
Tā cigerden ṭoḳunur ġamze-i Tātār'ın ucı

3 Nām alıp sīne dögündükçe idip kūsını gūş
Āsımāna irişir nāle-i esḫārıñ ucı

4 Yem-i ʿirfāna ṭalıp cevher ararken Ḥilmī
Dürr-i yektāya deger nīze-i efkārıñ ucı

9[a] **Fāʿilātün/Fāʿilātün/Fāʿilātün/Fāʿilün**

1 Ey bedesten ḳapusınıñ ṣol yanında oṭuran
Neylediñ māl-i metāʿı yandı mı yaġma mıdır

[15] Vezin aksamaktadır.
[16] Sözcük; anlamsız bir biçimde, başkaca kaydolunmuştur.

2 Müşt-i yedin yir bulunmazken yanında bir zamān
Üns-i vechinden kimse var mı yoksa pek tenhā mıdır[17]

3 Taḫta burun oġlu dirken burnuña oşurdılar
Ẓarṭa çekmek burnuña ikrām mı istihzā mıdır

Ḳayseri ve Ḳayserilileri Ẕemm ü Faşl İden Ḥüzn Beg Nāmında Bir Kā'imakāma

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün

1 Çek ʿinān-ı esb-i faşlı Ḳayserī'den ʿizzetā
Cündi vardır bunda zīrā bir ḳalem tekdīrmeden

2 Sen ekinli oldıġıñçün rāst iken olmaz dime
Uydururlar māverādan ādeme egdirmeden

SONUÇ

İsmail Hilmî Efendi, XIX. yüzyılda yaşamış ve geleneğe tutunmaya gayret etmiş bir şairdir. Şiirlerinde geleneğin ve klasik üslubun etkisi hemen hissedilir. Kayserili olan şair, bazı memuriyetlerde bulunmuş ise de tutunamamıştır. Yaşamının büyük bir kesimini evinde geçirmiştir. Bu süre zarfında bir divan oluşturacak kadar şiir yazmışsa da zayi olmuştur. Ondan şiir olarak kalanlar, numune kabilindendir. 3'ü nâ-tamâm olmak kayd-ı şartıyla 8 gazel, 2 tahmis, 1 müstezat, 1 murabba, 1 tarih manzumesi, 1 koşma, 2'si nâ-tamâm olmak üzere 4 manzum mektup, hicviyeler, 1 manzume, beyitler ve hece vezniyle yazılmış şiirler ondan kalan eser olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

Ünver, İsmail. (b.y.y.). "XIX. Yüzyıl Divan Şiiri". (b.y.y.).

Http//www. dergiler. ankara. edu. tr., (E.T. 1.11.2018).

Tanpınar, A. Hamdi. (1956). *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi.* 2. Baskı, İstanbul.

İsmail Hilmî. (1896). *Eş'âr.* Arşiv No: 06 Mil Yz FB 586, Milli Kütüphane Türkçe Yazmalar Kataloğu.

[17] Vezin aksamaktadır.